

UCHWAŁA
SENATU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

z dnia 30 listopada 2022 r.

**w sprawie wniesienia do Sejmu projektu ustawy o zmianie ustawy o kombatanach
oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego
oraz ustawy o osobach deportowanych do pracy przymusowej oraz osadzonych
w obozach pracy przez III Rzeszę i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich**

Na podstawie art. 118 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Senat wnosi do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej projekt ustawy o zmianie ustawy o kombatanach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego oraz ustawy o osobach deportowanych do pracy przymusowej oraz osadzonych w obozach pracy przez III Rzeszę i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich.

Jednocześnie upoważnia pana senatora Jerzego Czerwińskiego do reprezentowania Senatu w pracach nad projektem.

MARSZAŁEK SENATU

Tomasz GRODZKI

U S T A W A

z dnia

o zmianie ustawy o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego oraz ustawy o osobach deportowanych do pracy przymusowej oraz osadzonych w obozach pracy przez III Rzeszę i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich

Art. 1. W ustawie z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. 2022 r. poz. 2039) w art. 4 w ust. 1 po pkt 3 dodaje się pkt 3¹ w brzmieniu:

„3¹) w obozach pracy lub na deportacji do pracy przymusowej, o których mowa w art. 2 ustawy z dnia 31 maja 1996 r. o osobach deportowanych do pracy przymusowej oraz osadzonych w obozach pracy przez III Rzeszę i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (Dz. U. z 2021 r. poz. 1818);”.

Art. 2. W ustawie z dnia 31 maja 1996 r. o osobach deportowanych do pracy przymusowej oraz osadzonych w obozach pracy przez III Rzeszę i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (Dz. U. z 2021 r. poz. 1818) w art. 2 w pkt 2 we wprowadzeniu do wyliczenia wyrazy „6 miesięcy” zastępuje się wyrazami „3 miesięcy”.

Art. 3. W przypadku osób podlegających represjom, o których mowa w art. 4 ust. 1 pkt 3¹ ustawy zmienianej w art. 1, posiadających decyzję, o której mowa w art. 4 ust. 1 ustawy zmienianej w art. 2, Szef Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych wydaje decyzję, o której mowa w art. 21 ust. 1 ustawy zmienianej w art. 1, pod warunkiem:

- 1) złożenia wniosku, o którym mowa w art. 22 ust. 1,
 - 2) spełnienia warunków, o których mowa w art. 21
- ustawy zmienianej w art. 1.

Art. 4. Ustawa wchodzi w życie pierwszego dnia czwartego miesiąca następującego po miesiącu ogłoszenia.

U Z A S A D N I E N I E

1. Wyjaśnienie celu ustawy

Zasadniczym celem projektu ustawy jest objęcie osób osadzonych w obozach pracy oraz deportowanych do pracy przymusowej przez III Rzeszę i ZSRR przepisami ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (zwanej dalej „ustawą o kombatantach”). O wprowadzenie takich zmian występują przedstawiciele osób deportowanych do pracy przymusowej – członkowie Stowarzyszenia Polaków Represjonowanych przez III Rzeszę. Postulują oni zrównanie praw im przysługujących z prawami osób przymusowo zesłanych i deportowanych do ZSRR z przyczyn politycznych, religijnych i narodowościowych.

2. Przedstawienie rzeczywistego stanu w dziedzinie, która ma zostać uregulowana

W obecnym stanie prawnym uprawnienia osób przymusowo zesłanych i deportowanych do ZSRR są większe niż osób deportowanych do pracy przymusowej przez III Rzeszę. Zesłani do ZSRR są bowiem zrównani w prawach z kombatantami na podstawie art. 4 ust. 1 pkt 3 lit. b ustawy o kombatantach. Zaś osoby deportowane przez III Rzeszę korzystają jedynie z uprawnień, które daje im ustawa z dnia 31 maja 1996 r. o osobach deportowanych do pracy przymusowej oraz osadzonych w obozach pracy przez III Rzeszę i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (zwana dalej „ustawą o deportowanych”). W szczególności wysokość otrzymywanych świadczeń pieniężnych wypłacanych z emeryturą lub rentą to odpowiednio: zesłani do ZSRR – łącznie 487,49 zł, deportowani przez III Rzeszę – maksymalnie 256,44 zł. Zesłani do ZSRR posiadają uprawnienia pracownicze i emerytalne, których nie mają deportowani przez III Rzeszę. Podobnie jest z ulgami taryfowymi na przejazdy kolejowe, autobusowe i w publicznej komunikacji miejskiej. Te różnice, wynikłe jedynie z kierunku deportacji, są od dawna traktowane przez deportowanych przez III Rzeszę jako swoistego rodzaju dyskryminacja.

Ostatnio, przy okazji prac senackich nad projektem nowelizacji ustawy o deportowanych, uwagę na wskazany powyżej fakt nierówności zwrócił też Szef Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych Pan Jan Józef Kasprzyk (pismo nr BD1-

K0752-0700-5-1/20 z 2 grudnia 2020 r. kierowane do Przewodniczącego Komisji Ustawodawczej Senatu RP).

W powyższym piśmie stwierdzono, że „(...) po uchwaleniu w styczniu 1991 r. ustawy o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego, mocą której osobom deportowanym do ZSRR przyznano znaczne uprawnienia, pojawił się problem zadośćuczynienia osobom deportowanym przez III Rzeszę. Próbą jego rozwiązania było zapoczątkowanie w 1995 r. prac legislacyjnych nad projektem ustawy o dodatku pieniężnym do emerytur i rent przysługującym m.in. osobom deportowanym do pracy przymusowej oraz osadzonym w obozach pracy przez III Rzeszę. Projekt ten zmierzał do zapewnienia jakiejś formy rekompensaty za doznane represje tej właśnie grupie społecznej, choć proponowane dla nich świadczenia były niższe niż te, które otrzymują osoby deportowane do ZSRR. (...). Jak widać, dysproporcja w uprawnieniach obu tych grup jest znaczna, zatem można zrozumieć rozgoryczenie ofiar III Rzeszy, które uważają całą sytuację za mocno dyskryminującą. By choć trochę je złagodzić, wprowadzono w ostatnim czasie pewne zmiany w prawie, które przyznały osobom deportowanym przez III Rzeszę nowe uprawnienia, będące dotychczas jedynie udziałem deportowanych do ZSRR. (...) Jednak uchwalona w dniu 14 sierpnia 2020 r. ustawa o świadczeniu pieniężnym przysługującym osobom zesłanym lub deportowanym przez władze Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w latach 1936–1956 dysproporcję w przywilejach wynikających z polskiego prawa w odniesieniu do obu grup ponownie powiększyła”.

Wszystkie osoby deportowane do pracy przymusowej przez III Rzeszę to dziś ludzie bardzo wiekowi, na ogół schorowani, wymagający zwiększonej troski i opieki lekarskiej, pielęgnarskiej, socjalnej, a więc i większych wydatków. Pożądanym skutkiem projektowanej ustawy będzie objęcie tej grupy osób bardziej efektywną opieką poprzez zaspokojenie ich potrzeb ekonomicznych. Uczyni to zadość oczekiwaniom osób pokrzywdzonych przez okupanta, będzie zgodne z poczuciem sprawiedliwości społecznej, a także wyjdzie naprzeciw realizowanej przez obecny rząd polityce ochrony i pomocy najsłabszym, jak również docenieni zasługi i postawę patriotyczną Polaków w czasie II wojny światowej.

Z rozmów z przedstawicielami organizacji osób deportowanych do pracy przymusowej przez III Rzeszę wynika, że oczekują oni od państwa polskiego nie tylko zwiększonej opieki, ale również elementarnej sprawiedliwości. A za niesprawiedliwy uważają oni, opisany wyżej, fakt zróżnicowania uprawnień osób przymusowo zesłanych i deportowanych do ZSRR

w stosunku do osób deportowanych do pracy przymusowej przez III Rzeszę. Projektowana zmiana ustawy tę nieuzasadnioną nierówność usuwa.

Zadaniem państwa polskiego jest otaczanie opieką osób, które doświadczyły różnych form represji ze strony systemów totalitarnych III Rzeszy i ZSRR. Nadanie uprawnień, posiadanych przez kombatantów, osobom deportowanym do pracy przymusowej przez III Rzeszę będzie miało również pośrednie skutki polityczne w odbiorze międzynarodowym. Szczególnie w aspekcie słuszych żądań Polski i Polaków wypłacenia przez RFN – następcę prawnego III Rzeszy – reparacji i odszkodowań za straty i szkody wynikłe z II wojny światowej.

3. Wykazanie różnic pomiędzy dotychczasowym a przewidywanym stanem prawnym

Opisany wyżej cel wyrównania świadczeń zostanie osiągnięty przez wprowadzenie do ustawy o kombatantach zmiany, która skutkować będzie rozciągnięciem pojęcia represji określonego w ustawie o kombatantach także na represje, którym podlegały osoby deportowane do pracy przymusowej oraz osadzone w obozach pracy, a które to represje zostały opisane w art. 2 ustawy o deportowanych.

W proponowanej zmianie zrezygnowano z opisowego określenia tychże represji w ustawie o kombatantach. Może ono bowiem rodzić trudności interpretacyjne oraz budzić wątpliwości szczególnie wśród osób osiemdziesięcioletnich i starszych, a takimi są adresaci projektowanej zmiany. Zamiast tego zaproponowano skorzystanie z odesłania do już istniejącej definicji represji zawartej w art. 2 ustawy o deportowanych. Definicji precyzyjnej i symetrycznej do określeń używanych w ustawie o kombatantach (np. w art. 4 ust. 1 pkt 1–3 tej ustawy).

Uwzględniając przedstawiane w trakcie procesu legislacyjnego stanowiska i opinie partnerów społecznych, w tym w szczególności prezentowane przez przedstawicieli środowiska osób deportowanych do pracy przymusowej, podjęto ponadto decyzję o modyfikacji definicji represji sformułowanej w art. 2 ustawy o deportowanych (art. 2 projektu ustawy). Modyfikacja ta polega na skróceniu do 3 miesięcy okresu podlegania represjom, który jest warunkiem uzyskania określonych w ustawie świadczeń. W ocenie projektodawców warunek pozostawania na deportacji przez okres co najmniej 6 miesięcy jest zbyt rygorystyczny i uniemożliwia ubieganie się o wsparcie osobom, które wprawdzie przebywały na deportacji przez krótszy czas, ale równie dotkliwie doświadczyły

okrucieństwa związanego z przymusową pracą ponad miarę, w urągających godności człowieka warunkach bytowych i sanitarnych.

Następstwem wskazanej powyżej modyfikacji definicji represji będzie poszerzenie kręgu beneficjentów ustawy o deportowanych oraz ustawy o kombatantach. Ze zmian zaproponowanych w projekcie ustawy będą bowiem mogły skorzystać zarówno osoby wcześniej uprawnione (na mocy decyzji Szefa Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych) do świadczenia z ustawy o deportowanych (posiadające już legitymację osoby deportowanej do pracy przymusowej lub osadzonej w obozie pracy przez III Rzeszę lub ZSRR), jak również osoby, którym dotychczas wsparcie nie przysługiwało ze względu na fakt, że podlegały represjom przez okres krótszy aniżeli 6 miesięcy.

Ponadto, biorąc pod uwagę liczne wątpliwości zgłaszane w trakcie prac nad projektem ustawy co do trybu, w jakim będą przyznawane uprawnienia na podstawie ustawy o kombatantach w przypadku osób posiadających decyzję Szefa Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych wydaną na podstawie ustawy o deportowanych, kierując się ideą zapewnienia równego traktowania osób, które uzyskały uprawnienia na podstawie ustawy o kombatantach oraz przyszłych beneficjentów tej ustawy, projektodawcy zdecydowali się na sformułowanie regulacji przejściowej (art. 3 projektu ustawy). Regulacja ta wskazuje, że osoby posiadające decyzję Szefa Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych wydaną na podstawie art. 4 ustawy o deportowanych, będą mogły skorzystać z dobrodziejstwa ustawy o kombatantach, o ile złożą stosowny wniosek i będą spełniały warunki wynikające z tej ustawy.

Projekt proponuje również w art. 4, aby ustawa weszła w życie pierwszego dnia czwartego miesiąca następującego po miesiącu ogłoszenia. W ocenie projektodawców jest to wystarczający czas na przygotowanie się adresatów ustawy, w tym organów, do stosowania nowych regulacji.

4. Przedstawienie oczekiwanych skutków społecznych, gospodarczych i finansowych oraz wyników konsultacji

Oczekiwane skutki społeczne, gospodarcze i finansowe oraz wyniki konsultacji są przedstawione w ocenie skutków regulacji. Nadesłane w ramach konsultacji opinie i uwagi zostały zamieszczone na senackiej stronie internetowej.

5. Przedstawienie założeń podstawowych aktów wykonawczych do ustawy

W projekcie nie przewidziano wydania żadnych dodatkowych aktów wykonawczych do ustawy.

6. Oświadczenie o zgodności projektu ustawy z prawem Unii Europejskiej albo oświadczenie, że przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty prawem Unii Europejskiej

Projekt ustawy nie jest objęty prawem Unii Europejskiej.